Kunst. Antiek. Design.

PAN

1 T/M 8 NOVEMBER 2026
RAI AMSTERDAM, PAN.NL

Het Parool

Tess van Zalinge: 'Ik wil vertellen over hoe we een gezondere relatie kunnen krijgen met wat we dragen.'

Betoverd door de kraplap

Tess van Zalinge maakt al tien jaar mode die nergens te koop is. Haar jubileumjaar voert haar naar Kopenhagen, het Centraal Museum in Utrecht en nu naar kunstbeurs PAN Amsterdam. Het campagnebeeld komt uit haar koker en ze laat bezoekers zien hoe een kledingstuk ontstaat.

tekst Esther Muller, foto Tessa van den Berg

Een foto van een korset dat lijkt open te barsten. Dat is het beeld dat Tess van Zalinge dit jaar maakte voor de campagne van PAN Amsterdam, in samenwerking met twee jonge talenten van de Rietveld Academie: designer Gijs van Herwaarden en grafisch ontwerper Manu-Sophie Linder. Alleen is het geen foto. De kledingstukken zijn tussen twee glasplaten geperst en centimeter voor centimeter met de hand ingescand. Van dichtbij zie je pas dat het beeld veel meer vertelt dan je op het eerste gezicht denkt. Dat geldt ook voor de ontwerpen van Van Zalinge: je moet altijd even blijven kijken.

Tijdens PAN Amsterdam bouwt de modeontwerper haar atelier na, dat negen dagen lang te bezoeken is. De naaimachines gaan mee en bezoekers kunnen haar couture van dichtbij bekijken, passen en samen met haar team Delftsblauwe tassen maken. Deze waren ook te zien in haar couturecollectie *Keurslijf*, die ze afgelopen juli in Utrecht toonde. "Aan mij de nobele taak om kunstliefhebbers kennis te laten maken met een andere discipline," lacht ze.

Nieuwe stip op de horizon

Dat ze het campagnebeeld mocht maken én haar atelier mag openen op PAN, beschouwt ze als een van de hoogtepunten van haar jubileumjaar. Van Zalinge staat tien jaar aan het roer van haar eigen modelabel. Zelf stond ze daar aanvankelijk nauwelijks bij stil. Eerdere hoogtepunten liet ze ongemerkt voorbijgaan. Zo stond ze in 2023 voor het eerst op Copenhagen Fashion Week, haar grootste droom. "Ik dacht er werkelijk geen seconde over na, er staat altijd meteen een nieuwe stip op de horizon."

Ze hoort dat van meer makers. "Ik weet niet of het typisch Nederlands is of iets van creatief ondernemerschap, maar weinig mensen die ik ken staan stil bij hun eigen succes." Voor haar tienjarig jubileum besloot Van Zalinge dat het anders moest. Naast het tonen van *Keurslijf* stond ze opnieuw in Kopenhagen, liet ze haar archief zien tijdens Amsterdam Fashion Week en werkte ze samen met Hunkemöller, dat dit jaar 140 jaar bestaat. In december opent ze haar eerste solotentoonstelling in het Centraal Museum in Utrecht, haar geboortestad. Dit was ook het eerste museum dat een werk van haar kocht.

Wie een ontwerp van Van Zalinge wil kopen, kan niet even naar een winkel. Ze heeft geen verkooppunten. "Mode is mijn taal, maar ik maak geen mode om zoveel mogelijk mensen te kleden. Ik wil verhalen vertellen over hoe we een gezondere relatie kunnen krijgen met wat we dragen. Het maken, op de meest kunstzinnige manier, is de kern van mijn werk. Daar mag niemand aankomen. Niets is zo heerlijk als met mijn team overleggen over de kleinste details. Welke knoop we aan de binnenkant gebruiken, ongeacht of je hem ziet."

Supersuffe streekdracht

Veel van de verhalen van Van Zalinge gaan over ambacht, technieken die dreigen te verdwijnen en Nederlands cultureel erfgoed. Een fascinatie waarin ze tegen wil en dank verzeild raakte. Tijdens haar studie aan het Amsterdam Fashion Institute (Amfi) wilde ze vooral alles weten over grote internationale modevernieuwers als Balenciaga, Vivienne Westwood en Hussein Chalayan. Ze vond het dan ook supersuf dat ze in haar tweede jaar voor een onderzoeksopdracht naar Spakenburg werd gestuurd om streekdracht te bestuderen.

Van Zalinge koos de kraplap als onderwerp. De gesteven lap die men over de schouders draagt, bracht haar bij een oudere vrouw die nog iedere dag volledig in klederdracht naar buiten ging. "In één middag liet ze me een compleet nieuwe wereld zien. Haar kleding bestond uit delen die haar oma had gemaakt, symbolen voor ingrijpende gebeurtenissen zoals rouw en patronen vol betekenis. Werkelijk achter elke handeling, elke knoop en elke techniek zat een verhaal. Er zat zoveel waardering, zorg en aandacht in alles wat ze droeg. Ze behandelde haar kleding zoals wij omgaan met kunst. Ik was totaal betoverd."

Sindsdien laat het Nederlandse erfgoed Van Zalinge niet meer los, en dat gaat verder dan mode. Ze leest de boeken van neerlandicus Herman Pleij, luistert eindeloos naar Ramses Shaffy en Boudewijn de Groot en dook in de geschiedenis van lokale ambachten zoals glasblazen en Delfts blauw. "Ik kan me helemaal verliezen in de vraag wat Nederland eigenlijk Nederlands maakt." Toch was ze verre van gecharmeerd toen een journalist haar na haar debuutshow tijdens Amsterdam Fashion Week in 2016 omschreef als 'typisch Hollands'.

"Bij Hollands denk je toch als eerste aan lomp. Totaal niet sexy. Ik dacht echt: daar gaat mijn carrière." Nu is dat Hollandse juist onderdeel van haar signatuur. Ze vindt het leuk om elementen uit de Nederlandse identiteit te pakken en tegenover iets onverwachts te zetten. In de *Keurslijf*-collectie toonde ze de traditionele kraplap in combinatie met een korset; ook een terugkerend element in haar werk. Van Zalinge studeerde af met een collectie lingerie en korsetten, een specialisme waarover ze tijdens haar studie geen les kreeg en dat ze zichzelf moest aanleren. "Ik hou van de precisie en discipline die het vraagt. Lingerie ontwerpen kun je vergelijken met bakken. Twee gram suiker te veel en je macarons mislukken. Ik ben niet de ontwerper die een lap stof om een paspop drapeert. In mijn atelier werk ik met een geodriehoek, passer en patroonpapier."

Jurk van 10.000 euro

Door oude technieken te gebruiken hoopt de ontwerpster dat we ook anders naar kleding gaan kijken. "Mensen moeten weer gaan begrijpen hoe iets wordt gemaakt en kunnen zien wat kwaliteit is." Dat is ook waarom ze haar stukken niet gratis uitleent aan beroemdheden of voor fotoshoots. "We maken alles met de hand en van elk stuk is er maar een. Als je iets wilt lenen, vind ik dat geweldig, maar we vragen er wel huur voor."

Voor argumenten als 'grotere namen leveren dit gratis' of 'het is goed voor je naamsbekendheid' is ze ongevoelig. "Voor niks kan niet, want ik heb het ook niet voor niks gemaakt. Door huur te vragen, maken we mensen bewust van wat ze dragen. En een bijkomend voordeel: ik krijg bijna nooit meer iets kapot of vies terug. Mensen beseffen ineens dat ze een jurk van 10.000 euro in handen hebben."

Geld verdient ze met privéopdrachten, de verkoop aan musea en samenwerkingen met bedrijven. "Er moet wel een haakje zijn als ik met een bedrijf ga samenwerken: ambacht, upcycling of Nederlands erfgoed. En het mag niet plat zijn. Even mijn naam ergens op plakken, dat weiger ik. Ik ben nuchter genoeg om te beseffen dat een bedrijf niet volledig duurzaam wordt door een samenwerking met mij. Maar als ze ook maar 3 procent van mijn visie meenemen, is dat al een enorme winst."

Voor Van Zalinge begint de waarde van kleding niet bij het prijskaartje, maar bij de tijd, aandacht en kennis die erin zitten.

Dat is ook waarom ze op PAN niet alleen eindproducten laat zien, maar ook het maakproces. Is mode dan kunst? "Zeker niet altijd. Voor mij is het kunst als het vanuit een concept of een emotie is gemaakt, met handwerk en ambacht. Als er een verhaal achter zit, heb je draagbare kunst aan." Ze denkt terug aan de vrouw in Spakenburg, die haar tijdens haar studie liet zien hoeveel geschiedenis, betekenis en zorg er in kleding kan zitten. "Als je beseft dat je iets bijzonders aan hebt, voel je je anders en ga je er ook anders mee om."

Tess van Zalinge stand 55

De kledingstukken op het campagnebeeld zijn tussen twee glasplaten geperst en met de hand ingescand.

Een landkaart, een pot en een vrouwenhoofd

De kunstredactie van Het Parool tipt drie opvallende werken uit het enorme PAN-aanbod.

Edo Dijksterhuis

Kaart van Nagasaki met VOC-factorij Dejima, 1821

Ruim twee eeuwen lang waren Nederlandse VOC-handelaren de enige Europeanen met toegang tot Japan. Een delegatie van tien tot vijftien man woonde op het kunstmatige eilandje Dejima – zo groot als De Dam – in de haven van Nagasaki. Op deze zeldzaam goed bewaard gebleven kaart zijn gebouwen, opslagplaatsen en de enige brug naar het vasteland te zien, plus een afstandstabel voor trajecten over zee en land. De houtsnede is oorspronkelijk gemaakt in 1802 en een paar keer heruitgebracht; dit exemplaar komt uit 1821. Daarna zou het nog drie decennia duren voordat de Amerikaanse commodore Perry met kanonneerboten een einde maakte aan het Japanse isolement.

Inter-antiquariaat Mefferdt & De Jonge, stand 7

Kees Keijer

'Provinciepot' van Colenbrander

Architect, ontwerper en keramist T.A.C. (Theo) Colenbrander (1841–1930) was enorm vernieuwend, omdat hij ornamenten niet als versiering behandelde, maar als zelfstandig beeld. Daardoor wordt hij ook wel gezien als een voorloper van de abstracte kunst. Zijn patronen lijken gebaseerd op bloemen en planten, maar zijn zo sterk geabstraheerd dat ze losraken van de natuur. Dat is ook goed te zien in deze Provinciepot uit 1924, gemaakt bij Plateelbakkerij Ram in Arnhem. In plaats van braaf de vorm van de pot te volgen, krioelt het decor over het hele oppervlak. Colenbrander leverde het ontwerp, plateelschilder Roelof Sterken voerde het uit.

Heejsteck#, stand 92

Jan Pieter Ekker

'Vrouwenhoofd' van Hildo Krop

De beeldhouwwerken van Hildo Krop (1884–1970) zijn door de hele stad te vinden. Op de toren in het midden van brug 423, de 'Berlagebrug' tussen de Vrijheidslaan en de Mr. Treublaan, plaatste Krop een beeld van Genius. Deze beschermgeest van Amsterdam kijkt over het water uit richting de stad. Antes Art 1900 presenteert op PAN een voorstudie uit omstreeks 1930–1931: een geglazuurd keramisch vrouwenhoofd dat is uitgevoerd door De Porceleyne Fles, net als het beeld op de toren. Het is afkomstig uit de nalatenschap van Krop en bevond zich na een verkooptentoonstelling van zijn atelier in 1999 in een particuliere collectie in Rome.

Antes Art 1900, stand 87

Zeldzaam en vaak een tikje vreemd

Verzamelaars beperken zich niet meer tot antiek en kunstvoorwerpen. Het uitdijende domein van de collectables loopt van cultstrips en overheidscampagnes tot historische fotografie. PAN toont een dwarsdoorsnede.

Edo Dijksterhuis

Het zweet is waarschijnlijk niet meer te ruiken en ook de graslucht zal zijn verdampt, maar voetbalfanaten zullen bij het zien van het shirt met rugnummer 12 in een klap terug zijn in het Olympiastadion in München. Daar maakte Marco van Basten op 25 juni 1988 zijn legendarische doelpunt tegen de Sovjet-Unie: een perfect uitgevoerde volley in een bijna onmogelijke hoek. Door dit hoogstandje werd Nederland voor het eerst in de geschiedenis Europees kampioen en Van Basten topscorer van het toernooi. Het shirt dat hij droeg wordt nu aangeboden door MatchWornShirts (stand 115). Hebberige liefhebbers moeten over diepe zakken beschikken, want de geschatte waarde ligt tussen 3 en 5 miljoen euro.

Dat een voetbalshirt te zien is op PAN zegt iets over de ontwikkelingen in verzamelaarsland. Dat de vijver met topstukken in bijvoorbeeld het Oude Meesters-segment grotendeels is leeggevist door musea, maakt de keuze in traditionele verzamelgebieden steeds beperkter. Nieuwe rijken die hun geld hebben verdiend in de techindustrie of simpelweg hebben geërfd van vermogende babyboomers, willen bovendien iets anders dan een impressionistisch schilderij of een Louis XVI-kabinetje. Daardoor ontstaan nieuwe categorieën van hebbedingen die soms ver weg staan van conventionele kunst en antiek. Met deze zogenoemde collectables kun je alle kanten op, zolang ze maar zeldzaam zijn en het hart sneller laten kloppen.

Zilver van de zeebodem

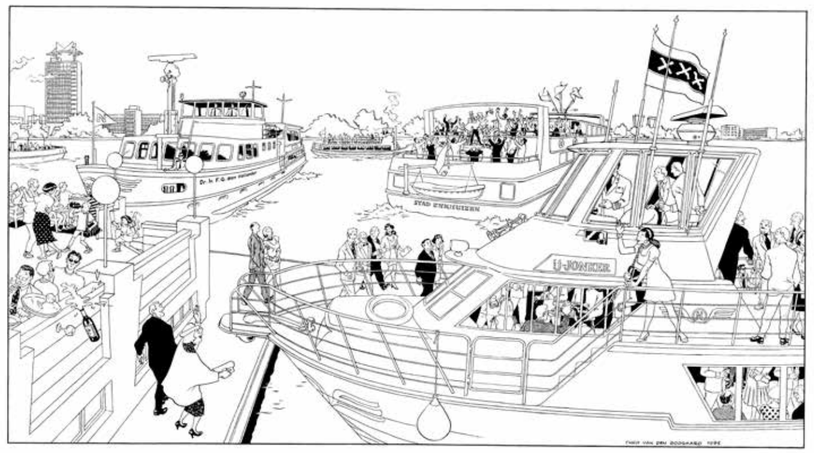
Munten en penningen hebben zich op dat vlak allang bewezen. Het Amsterdamse muntenveilinghuis Schulman (stand 121) heeft voor nostalgische oud-gymnasiasten een Atheense drachme uit de vijfde eeuw voor Christus. Maar wie een stukje lokale geschiedenis in zijn handen wil houden, gaat voor de zilveren baar met VOC-monogram en de A van de Kamer van Amsterdam. Het schip Rooswijk, dat het edelmetaal naar Azië zou brengen, zonk in 1739 voor de Engelse kust en werd pas in 2004 herontdekt door duikers. Nog een tikje ouder is de gouden dukaat afkomstig uit het scheepswrak van 't Vliegend Hart, dat ruim tweeënhalve eeuw onontdekt op de zeebodem voor Vlissingen heeft gelegen.

De geschatte waarde van Van Bastens shirt ligt tussen de 3 tot 5 miljoen euro

In dit shirt maakte Marco van Basten in 1988 zijn legendarische doelpunt tegen de Sovjet-Unie. Boven: Salvador Dalí in zijn onderbroek in zijn atelier.

De aanlegsteiger bij het voormalige kantoor van de Naco, zoals striptekenaar Theo van den Boogaard het voor zich zag.

Amsterdam Watch Company presenteert op PAN zeldzame stukken die je niet zomaar in de winkel vindt, waaronder deze Rolex cocktail.

Voor haute horlogerie kun je terecht bij de Amsterdam Watch Company (stand 26). Eigenaar Toesja de Vries maakt er een sport van om voor PAN zeldzame stukken in te kopen die je niet zomaar in de winkel vindt. Dit jaar heeft ze in haar stand onder meer een Corum-horloge met een unieke wijzerplaat van meteoriet en een Cartier Baignoire Tutti Frutti-horloge met robijnen en saffieren – met bijpassende ring.

Maar het meest bijzondere stuk is waarschijnlijk het subtiele uurwerkje van Breguet, een merk dat teruggaat tot 1775 en gedragen werd door keizer Napoleon Bonaparte, Winston Churchill en de laatste tsaar van Rusland. De Vries presenteert dit jaar een 'skeleton'-model met een opengewerkte constructie, waardoor de tandwielen, bruggen en andere onderdelen zichtbaar zijn en onderdeel worden van het ontwerp.

Visuele aantrekkelijkheid is een kenmerk dat veel collectables delen. Dat geldt zeker voor het werk van Alphonse Mucha (1860–1939). De Tsjechische schilder was tijdens de art-nouveauperiode zo populair als illustrator en maker van theateraffiches dat in Frankrijk werd gesproken over 'Le Style Mucha'.

Galerie Stylo (stand 93) wist de hand te leggen op vier gelithografeerde decoratieve panelen uit 1898. Mucha was toen op het hoogtepunt van zijn roem. Van dit werk bestaat een op papier gedrukte versie in een oplage van duizend exemplaren. Die is niet zo zeldzaam, maar deze uitvoering is gedrukt op zijde. Hiervan zijn er maar vijftig gemaakt en een fractie zal de tand des tijds hebben doorstaan.

Ook gemaakt in oplage en geliefd bij verzamelaars: strips. Comic Art Masters (stand 6) is hierin gespecialiseerd en brengt dit jaar een uitgebreid aanbod van Theo van den Boogaard (1948). De winnaar van de Stripschapprijs 1989 is bekend van onder andere Sjef van Oekel en het seksueel vrijgevochten duo Ans en Hans. Met dat werk kreeg hij in Duitsland de titel 'grootste undergroundstriptekenaar van Europa'.

Flippo's, baseballkaartjes en parafernalia

Maar Comic Art Masters heeft voor PAN-bezoekers ook iets afwijkends in petto: Van den Boogaards impressies voor de bouw van het terras en de aanlegsteiger bij het voormalige Naco-kantoor achter het Centraal Station.

Van sommige objecten – flippo's, baseballkaartjes of Brigitte Bardot-parafernalia – kun je voorspellen dat het collector's items worden. Maar in de wereld van de collectables zijn ook objecten te vinden die oorspronkelijk gebruiksartikelen waren. Zoals de persfoto's die Art Loving Criminal (stand H) naar de beurs brengt.

Het zijn originele afdrukken met interessante onderwerpen: Salvador Dalí die in zijn onderbroek poseert in zijn atelier, of Elton John met een panterbontjas en enorme boombox als hij in 1972 op de luchthaven van Hamburg arriveert: dat is natuurlijk iets anders dan de dertien-in-een-dozijn-plaatjes van een 'officieel fotomoment'.

Voorlichting over een atoomkelder

Daarnaast brengt Art Loving Criminal modefoto's en portretten van sporters mee. Wellicht een aanrader voor de liefhebber die net tekortkomt voor dat Van Basten-shirt.

Dat het wat curiosa betreft altijd nog een tikje vreemder kan, bewijst Depth of Field (stand 107). De galerie is gespecialiseerd in historische fotografie en laat op PAN gouaches en foto's zien waarmee de Nederlandse overheid in 1959 de bevolking probeerde voor te lichten over een mogelijke kernaanval.

De bommen op Nagasaki en Hiroshima lagen nog vers in het geheugen en de Korea-oorlog had de Koude Oorlog een paar graden opgestookt. Daarom werden instructies verspreid over douchen en het vinden van een atoomkelder. Het dagelijks leven in zo'n schuilplaats wordt verbeeld met pa die de krant doorbladert terwijl moeder breit en het kind braaf een boek leest. Net zo gezellig als de pictogrammen van een gezinnetje dat spelletjes speelt op de weerbaarheidsfolders die vorig jaar nog in de brievenbussen belandden.

Dichter bij de kunst die het reguliere PAN-aanbod typeert, ligt het werk van René Gerritsen. Deze Amsterdamse kunstonderzoeksfotograaf is gespecialiseerd in röntgenfotografie. Met deze techniek kan hij doordringen tot onder het oppervlak van een schilderij en alle restauraties en aanpassingen zien. Depth of Field toont een exemplaar waarin een Oude Meester wordt doorgelicht. Mooie bijkomstigheid: in de tegenovergelegen stand van Kunsthandel P. de Boer hangt een zeer vergelijkbare afbeelding, maar dan als origineel schilderij.

Voorbij de stadsgeschiedenis

Stedelijk Museum Alkmaar is dit jaar door PAN uitgenodigd om een stand in te richten. Het museum grijpt die kans aan om te laten zien dat het meer biedt dan alleen lokale stadsgeschiedenis.

Kees Keijer

Blikvanger 'Officieren van de Oude Schutterij van Alkmaar' van Caesar van Everdingen.

Zelfportret van Charley Toorop.

'Bezoekers zijn vaak verrast als ze het museum bezoeken," zegt directeur Marrigje Rikken van Stedelijk Museum Alkmaar. "Dat is natuurlijk heel fijn, maar het betekent ook dat we nog niet bij iedereen op de radar staan." De presentatie op PAN kan daar misschien iets aan veranderen. Een van de blikvangers is een schuttersstuk van Caesar van Everdingen, de belangrijkste Alkmaarse schilder van de 17de eeuw. Ook hangt er een zelfportret van Charley Toorop.

Verder zijn er werken uit de Bergense School van Gerrit van Blaaderen en Piet Wiegman, en een stadsgezicht op Alkmaar. Ook gaat een 17de-eeuwse zilveren lavaboschaal mee, gebruikt tijdens de katholieke mis. Rikken: "We laten niet alleen schilderijen zien. En we presenteren zowel werken die al lang in de collectie zitten als recente aanwinsten."

Rikken ziet Stedelijk Museum Alkmaar als meer dan een stadsmuseum. De collectie is weliswaar nauw verbonden met Alkmaar en de regio, maar heeft volgens haar een betekenis die dat ontstijgt. "Ik denk dat je wel kunt zeggen dat onze tentoonstellingen van nationaal niveau zijn."

Belangrijke rol

Die presentatie op PAN weerspiegelt twee zwaartepunten van het museum: kunst uit de 16de en 17de eeuw en kunst rond 1900-1940. Stedelijk Museum Alkmaar werd in 1875 opgericht vanuit een vereniging die de herinnering aan het Ontzet van Alkmaar levend hield. De collectie van de Bergense School kwam later, mede dankzij grote schenkingen. Inmiddels bezit het museum de grootste collectie van deze kunstenaarsgroep ter wereld.

Alkmaar speelde in de 17de eeuw bovendien een belangrijke culturele rol. De stad groeide na het Ontzet uit tot handelscentrum en trok kunstenaars aan. "Er gebeurde in die tijd veel in Alkmaar. Kunstenaars waren er een aantal jaren actief en trokken daarna door naar Amsterdam of Haarlem."

Het museum probeert die lokale geschiedenis steeds aan bredere onderwerpen te koppelen. Zo opent binnenkort *Van water naar land*, een tentoonstelling over een bedijkingsplan van renaissanceschilder Jan van Scorel. "We zoeken altijd een haakje met de stad of regio, maar ook met de actualiteit." Een historische kaart in de tentoonstelling wordt zo een verhaal over landschap en menselijk ingrijpen. "Je hebt de verbeeldingskracht van kunstenaars nodig bij landschappelijke transformaties."

Nodige uitbreiding

De ambities van het museum zijn ook terug te zien in de bezoekerscijfers. Vorig jaar trok de tentoonstelling met de Kremer Collectie ruim 34.000 bezoekers en de tentoonstelling over Maarten van Heemskerck ruim 29.000. In totaal verwelkomde het museum in 2025 meer dan 82.000 mensen, terwijl het huidige gebouw uit 2000 is ontworpen voor 30.000 bezoekers per jaar.

Het museum barst daardoor op verschillende plekken uit zijn voegen. Inmiddels zijn er uitbreidingsscenario's onderzocht. De gemeente Alkmaar moet daar over beslissen. Ook wil Rikken meer hedendaagse kunst tonen. "Wij beheren de collectie van de stad en we willen niet dat die rond 1940 eindigt. Over tweehonderd jaar wil je ook kunnen vertellen wat er in onze tijd is gebeurd."

Stedelijk Museum Alkmaar, stand 53

Van bovenaf met de klok mee: Gold and Black Lacquer Sculpture door Murata Koken; een Japans harnas met masker uit de Edo-tijd; Heidatsu Lakkabinet uit de verzameling van Ben Janssens.
FOTO'S: JENNEKE LUIJMES

De Aziatische kunstmarkt verschuift

Van vroeg-Chinees keramiek en Japans lakwerk tot hedendaagse Koreaanse kunst: op PAN is Aziatische kunst in grote verscheidenheid vertegenwoordigd. Handelaren tonen er hoe traditie, vakmanschap en veranderende smaak steeds opnieuw samenkomen.

Kees Keijer

Op PAN staan diverse handelaren in Aziatische kunst en voorwerpen. Vanderven Oriental Art (stand 138) uit Den Bosch is vooral gespecialiseerd in Chinese kunst, met vroege keramiek uit de Han- en Tang-dynastieën, Ming- en Qing-porselein en objecten van onder meer brons, jade, hout en lak. Hotei Japanese Prints (stand 139) in Leiden concentreert zich op Japan, met prenten, schilderingen en geïllustreerde boeken. Jurjen Pronk – Works of Art (stand A) toont onder meer Chinees porselein en bronzen uit de keizerlijke perioden. Peter Dekker, eigenaar van Mandarin Mansion (stand 90), is handelaar in antieke Aziatische wapens.

Traditioneel én modern

Erwin van Pruissen (stand 86) studeerde Japanse taal en cultuur in Leiden en specialiseerde zich verder in Japanse kunst. Hij begon zijn eigen kunsthandel in 2023, na meer dan 25 jaar ervaring in de Aziatische kunst, onder meer bij Sotheby's Amsterdam. Op PAN neemt hij een Japans harnas, zwaarden, kamerschermen, wat moderne schilderijen, bronzen en porselein mee. Daarnaast toont hij circa dertig stukken 20ste-eeuws Japans lakwerk uit de verzameling van handelaar en verzamelaar Ben Janssens, waarvan een deel in 2021 te zien was in Japanmuseum SieboldHuis.

Dat relatief moderne lakwerk past bij een verandering in Van Pruissens eigen smaak. "Vroeger was ik veel klassieker in wat ik mooi vond. Ik ben meer naar het expressionisme gegaan, ook meer naar het design." Terwijl Japanse kunst vaak wordt geassocieerd met ingetogenheid en minimalisme, zoekt hij tegenwoordig ook naar stukken waarin traditionele technieken botsen met modernere vormen en kleuren. "Juist die wisselwerking vind ik heel leuk. Daar wil ik steeds meer van weten."

Te grote kamerschermen

Die verschuiving ziet hij ook bij kopers. De grenzen tussen antiek, moderne kunst en design zijn minder strikt geworden. "Het is mooi of het is niet mooi. Of het nou uit Japan, China, Korea, Noorwegen of Denemarken komt, is niet zo relevant." Zelf blijft Van Pruissen niettemin gericht op Japan. "Ik hou van het design en ik hou van het minuscule perfectionisme. Dat wil niet zeggen dat Chinese kunst dat niet heeft. Maar het is net even iets anders qua stijl."

'Het is mooi of niet mooi, of het nou uit Japan, China of Denemarken komt'

Vanwege de internationale markt worden objecten op verschillende plekken anders gewaardeerd. Voorwerpen voor de Japanse theeceremonie zijn volgens Van Pruissen in Japan gewilder dan in Europa, terwijl grote kamerschermen hier beter verkopen. "Dat heeft alles met ruimte te maken. Mensen wonen in Japan kleiner, en een kamerscherm is best groot." Drie keer per jaar reist hij naar Japan om objecten te zoeken die aansluiten bij wat hij 'de Japanse smaak' noemt.

Bij Paul Ruitenbeek (stand 135) begint het verhaal bij de enorme rijkdom van de Chinese kunstgeschiedenis. Ruitenbeek groeide in Amsterdam op met Chinese kunst, werkte drie jaar in Beijing en is sinds 2019 zelfstandig handelaar. Zijn galerie aan de Herengracht richt zich op vroege keramiek, Ming- en Qing-porselein, jade, lakwerk, snuifflesjes en andere bijzondere voorwerpen. Op PAN toont hij dit jaar meer dan honderd Chinese objecten.

Technologische voorsprong

Ruitenbeek richt zich niet zozeer op Chinees exportporselein, het materiaal waarmee veel Nederlandse verzamelaars door eeuwenlange handel vertrouwd zijn geraakt. "Ik laat zien wat er voor de Chinese geleerden werd gemaakt, maar ook voor het keizerlijk paleis." Het gaat vaak om gebruiksvoorwerpen die tegelijk als kunstobject werden beschouwd: penseelpotten, inktstenen, gedroogde inktstaven en wierookbranders.

Dat zulke voorwerpen in Europa minder vanzelfsprekend zijn dan blauw-wit porselein, maakt ze voor hem juist interessant. Porselein is overigens een mooi voorbeeld van de technologische voorsprong die China lange tijd had. "Dat konden ze in China al sinds de 10de eeuw maken, en nergens anders. Niemand wist hoe het moest."

Ondertussen staat de markt niet stil. Twintig jaar geleden begonnen vermogende Chinese kopers van alles te verzamelen, en dat is nog steeds zo. Zij concurreren sindsdien met westerse verzamelaars en musea om dezelfde topstukken. Toch stijgt niet alles tegelijk in waarde. "Binnen de Chinese kunst heb je erg veel subcategorieën. Daarin vinden continu veranderingen plaats." Nieuwe archeologische vondsten, onderzoek, mode en smaak spelen daarbij een rol.

Detail versus diepte

Als voorbeeld van categorieën die booming zijn noemt hij klassieke Chinese meubels uit de Ming-dynastie (1368-1644). "Er zijn toen veel meubels gemaakt, maar toch zijn ze erg zeldzaam omdat veel is verwoest tijdens de Culturele Revolutie." Hetzelfde geldt voor klassieke Chinese schilderkunst. "Dat gaat terug tot de Song-dynastie, die eindigde in de 12de eeuw. Enorm zeldzaam, want schilderingen zijn kwetsbaar."

Daar zit een verschil tussen de twee handelaren. Van Pruissen valt voor het Japanse gevoel voor detail en afwerking; Ruitenbeek voor de historische diepte van China. Hij wijst erop dat Chinese objecten al vele eeuwen eerder werden gemaakt dan vergelijkbare Japanse voorbeelden. "Ik vind het fascinerend dat je een heel verfijnd object in handen kunt houden dat tweeduizend jaar oud is, dat heb je met Japanse objecten niet."

Er is ook hedendaagse Aziatische kunst op PAN. Namuso Gallery (stand C) presenteert een selectie Koreaanse kunstenaars. Haru K en Hyun Joung Lee herinterpreteren het landschap, en Lee Chae kiest voor minimalistische abstractie met de natuur als uitgangspunt, terwijl Myungkeun Koh sculpturen toont.

Verrassende Afrikaanse kunst en een Appel

Het deelnemersveld van PAN is voor beursbegrippen zeldzaam stabiel. Toch is er ook dit jaar vers bloed, met twee nieuwkomers en een galeriehouder die terug is van weggeweest.

Edo Dijksterhuis

The Beach is in the Forest. Het klinkt misschien een beetje raar, dat geeft hij toe. Maar met die titel voor zijn PAN-presentatie wil Joyce Bidouzo de boel ook een beetje opschudden. "In een bos groeien dingen langzaam, terwijl op het strand alles in beweging is," licht de eigenaar van Gallery ILÉ (stand 23) toe. "Over Afrikaanse kunst wordt nog heel stereotiep en statisch gedacht: in termen van tribale kunst en figuratieve beelden. De kunstenaars die ik representeer zijn zich bewust van hun culturele wortels en geschiedenis, maar staan met beide benen in de beweeglijke, hedendaagse wereld. Dominique Zinkpè is een moderne meester, die heeft geëxposeerd in het Stedelijk Museum Amsterdam en Zeitz Museum in Kaapstad, Musée Du Quai Branly heeft net een totemsculptuur van hem gekocht. En van Gérard Quenum, een van de grondleggers van abstracte figuratie in West-Afrika, is werk te zien in Tate Modern in Londen."

Ook Bidouzo zelf is een kosmopoliet. De geboren en getogen Parijzenaar maakte carrière in de luxe-industrie, maar toen dat ging vervelen ging hij reizen. In het land van zijn voorouders, het West-Afrikaanse Benin, was hij onder de indruk van alle creativiteit en besloot hij een galerie te beginnen. Na een succesvolle pop-up-galerie aan de Prinsengracht runde hij drie jaar lang een ruimte aan de Hazenstraat.

"De meeste klanten komen uit België, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. Daarom ligt onze focus op internationale beurzen," vertelt hij. "Maar het is ook belangrijk om lokaal aanwezig te zijn. En PAN is daar de beste plek voor: hier komen creativiteit en handel samen."

Karel Appel

Gallery ILÉ behoort tot de nieuwkomers op PAN 2026. En daar zijn er niet veel van. De beurs heeft namelijk een zeer stabiel deelnemersveld. Pensionering of overlijden zijn meestal de enige redenen om te stoppen. Maar de organisatie doet z'n best om ruimte te houden voor iets nieuws.

Dat kan een deelnemer zijn met innovatief aanbod, zoals Bidouzo, maar ook een oude bekende die na lange tijd weer meedoet, zoals Nico Delaive (stand 78). "De laatste keer was in 2009," brengt hij in herinnering. "In de jaren daarna hebben we ons vooral gericht op internationale kunstbeurzen, met name in Azië. Dat hebben we met veel plezier gedaan, maar juist daarom voelde het nu als een mooi moment om weer eens dichter bij huis te exposeren. En PAN Amsterdam is natuurlijk dé beurs onder de Nederlandse beurzen."

In de stand van Delaive vinden bezoekers nieuw werk van Peter Anton, de man die verleidt met kleurrijke uitvergrotingen van geopende bonbondozen. Een van de absolute blikvangers is een Karel Appel uit 1957, volgens Delaive een sterk en karakteristiek werk uit een belangrijke periode in zijn oeuvre. In zijn archief vond hij een foto van de in 2006 overleden schilder en hemzelf, poserend bij dat werk.

Boven: Dominique Zinkpè is een moderne meester.
FOTO CARLOS SODOKPA

Hiernaast: Nico Delaive vond een foto van Karel Appel en hemzelf.

Naast grootheden staan

Voor die Appel zijn vast Nederlandse kopers te vinden. Net als voor de Oude Meesters die Ben Hall (stand 51) meeneemt naar de beurs. *Gezicht op de Grote Kerk van Naarden* (1645) door Isaak van Ruisdaal is om twee redenen interessant. De maker was de vader van Jacob, een van de absolute kanonnen van de 17de-eeuwse schilderkunst. En de afgebeelde locatie markeert de plek waar de Spaanse troepen in 1572 zo'n gruwelijk bloedbad aanrichtten dat de Geuzen er definitief van overtuigd raakten dat er geen andere weg was dan verzet of de dood.

Voor liefhebbers van 'klein maar fijn' heeft Hall een rivierlandschap van Jan Wijnants; slechts 26,4 bij 23,8 centimeter groot, maar rijk aan levendig detail. "En vergeet niet Melchior d'Hondecoeters studie van een exotische vogel," voegt hij toe. "Een heel charmant werk voor maar 35.000 euro. Het liefst zou ik het zelf houden – het eeuwige probleem van kunsthandelaren."

Hall weet waar hij het over heeft. In 1988 begon hij als jongste bediende bij Christie's in Londen, stapte over naar concurrent Sotheby's en werd uiteindelijk baas van de Oude Meesters-afdeling bij zijn eerste werkgever. In 2021 opende hij Ben Hall Fine Arts in New York. "Het bij elkaar brengen van genoeg interessant aanbod heeft tijd nodig," verklaart hij de vijf jaar die het duurde voordat hij naar Amsterdam kwam. "Mijn eerst beurs was een kleintje in Washington DC. Ik verheug me erop om tijdens PAN naast grootheden te staan als Kunsthandel P. de Boer of Jop Ubbens, die ik nog ken uit zijn tijd als veilingmeester bij Christie's. Het is sowieso een groot genoegen om als Brit Nederlandse schilderijen naar de Nederlandse markt te brengen."

Meer dan een podium

Kunst vertelt zelden slechts één verhaal. Achter een schilderij schuilen een maker, materiaal, geschiedenis of een onverwachte verbinding met de wereld van vandaag. PAN Podium brengt die verhalen samen in talks.

Tijdens PAN staat elke dag een ander thema centraal. In de lezingen en panelgesprekken ontmoeten verschillende disciplines en perspectieven elkaar en ontstaat ruimte voor verdieping en inspiratie. Het volledige programma vind je op de website. Als bezoeker van de beurs kun je de talks gratis bijwonen.

Zondag 1 november
Embody
Embody onderzoekt hoe kunstenaars en ontwerpers het lichaam vormgeven en welke verhalen daarin besloten liggen. Van middeleeuwse tatoeages en de imagovorming van stadhoudersvrouwen tot genderfluide lichamen in hedendaagse kunst en mode.

Maandag 2 november
The Object Examined
The Object Examined duikt in de verhalen die onder het oppervlak verborgen blijven. Kunsthistorisch onderzoek, restauratie, materiaalonderzoek en nieuwe digitale technieken brengen makers, gebruik en herkomst dichterbij.

Dinsdag 3 november
Next Gen
Een nieuwe generatie verzamelaars, makers, instellingen en ideeën die nu al vorm krijgen. Wat betekent het om vandaag een eerste kunstwerk te kopen? En hoe verhoud je je als verzamelaar tot de verschillende waarden van een collectie?

Woensdag 4 november
Earthly Matters
Hoe verhouden kunstenaars en ontwerpers zich tot landschap, natuur en de grond onder onze voeten? Van natuurlijke materialen en schimmels in hedendaags design tot de manier waarop kunstenaars en modeontwerpers omgaan met duurzaamheid: Earthly Matters onderzoekt het.

Donderdag 5 november
Collectibles
Collectibles verkent de aantrekkingskracht van objecten die zich bewegen tussen design, mode, kunst en populaire cultuur. Iconische stoelen, auto's, bijzondere tassen en samenwerkingen tussen luxemerken en streetwear laten zien hoe verzamelcultuur nieuwe vormen aanneemt.

Vrijdag 6 november
Echoes From Home
Hoe afkomst, migratie, identiteit en culturele herinnering zichtbaar worden in kunst onderzoekt Echoes From Home. Kunst wordt hier een manier om thuis te onderzoeken als fysieke plek, als herinnering en als iets dat je met je meedraagt.

Zaterdag 7 november
Local Stories
Local Stories bekijkt hoe kunst en omgeving elkaar voortdurend beïnvloeden – en hoe bekende plekken daardoor steeds weer nieuwe verhalen kunnen vertellen.

Zondag 8 november
Tussen Kunst & Kids
Tussen Kunst & Kids nodigt jonge bezoekers en gezinnen uit om spelenderwijs kennis te maken met kunst. Via doe-opdrachten en miniworkshops ontdekken kinderen hoe je naar kunst kunt kijken, het zelf kunt maken en creativiteit op verschillende manieren kunt beleven.

PAN Amsterdam
31 oktober: besloten opening
1 t/m 8 november: open voor publiek
Amsterdam RAI, Hal 8, Europaplein

Kaartverkoop
Tickets aan de balie in hal 8: € 32,50
Online (via pan.nl): € 30,–
Kinderen onder 16 jaar: gratis

Colofon
Samenstelling
Jan Pieter Ekker
Eindredactie
Jessica Numann
Beeldredactie
Eva Plevier
Vormgeving
Renate Kemna
Omslagbeeld
Tess van Zalinge